

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Το 1464 κατέπλευσε στον Μοριά ενετική αρμάδα με επικεφαλής τον Σιγισμούνδο Μαλατέστα. Οι Ενετοί κυρίευσαν την πόλη, όχι όμως και το κάστρο της, στο οποίο κλείστηκαν οι Τούρκοι. Αποχωρώντας πήραν μαζί τους το λείψανο του Πλήθωνα Γεμιστού, το οποίο και απόθεσαν με τιμές στον ναό του Αγίου Φραγκίσκου στο Ρίμινι, γενέτειρα του Μαλατέστα. Η συνέχιση της ζωής στο Μυστρά στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αντικατοπτρίζεται στο δομημένο περιβάλλον του κάστρου. Τα τείχη της πόλης επiskeυάστηκαν όπως και οι παλαιότερες οικίες, νέα σπίτια κτίστηκαν στη συνοικία των παλατιών αλλά και έξω από τα τείχη, στη συνοικία των Κρεβατάδων. Στα παλαιά δημόσια κτίρια προστέθηκαν νέα για τις ανάγκες της πρωτεύουσας ενός σατζακίου (διοικητικής περιφέρειας) στην οποία ζούσαν πάνω από 10.000 ψυχές. Η οθωμανική κατάκτηση δεν ανέκοψε ολοκληρωτικά την θρησκευτική και καλλιτεχνική παραγωγή. Συνεχίστηκε η ανέγερση ναών για την

κάλυψη των λατρευτικών αναγκών των υπόδουλων. Τότε κτίστηκε και ο ναός του Αγίου Νικολάου. Αγαπημένο θέμα των ζωγράφων της εποχής με διδακτικό μάλιστα χαρακτήρα είναι παραστάσεις μαρτύρων που υποβάλλονται σε διάφορα βασανιστήρια. Το 1687 ο ενετικός στόλος έκανε ξανά αισθητή την παρουσία του στις πελοποννησιακές ακτές. Ο ναύαρχος Φραγκίσκος Μοροζίνι εκπόρθησε το κάστρο και το κατέστησε έδρα της ενετικής επαρχίας Braccio di Maina μέχρι το 1715 που οι Τούρκοι ανακατέλαβαν ολόκληρο το Μοριά και τα κάστρα του. Εκείνη την εποχή ο ελληνικής καταγωγής πληθυσμός εξακολουθούσε να κατοικεί μέσα στο κάστρο. Έξω από τα τείχη αναπτύχθηκαν μουσουλμανικοί, εβραϊκοί και αλβανικοί μαχαλάδες. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την εκτροφή μεταξοσκώληκα και την καλλιέργεια ελιάς, αμπελιών, εσπεριδοειδών, σύκων και καπνών. Πολλά τοπικά προϊόντα εξάγονταν. Τότε κτίστηκε και ο εντυπωσιακός περίβολος της Περιβλέπτου. Το 1770 αγκυροβόλησε στη Μάνη ο στόλος των αδελφών Ορλώφ. Ρώσοι

και Μανιάτες μπήκαν με ρεσάλτο στο κάστρο. Αιφνιδιασμένη η οθωμανική φρουρά παραδόθηκε, αλλά οι όροι δεν τηρήθηκαν και ακολούθησε μαζική σφαγή του τουρκικού στοιχείου. Λίγους μήνες αργότερα οι περιοχές που συμμετείχαν στα Ορλωφικά δέχτηκαν την εκδικητική μανία των Τούρκων. Επί δέκα ολόκληρα χρόνια Τουρκαλβανοί άτακτοι λυμαίνονταν τη λακωνική πεδιάδα και λεηλατούσαν ανελέητα τα χωριά και τις πόλεις της. Στο ίδιο διάστημα ο πληθυσμός του Μυστρά μειώθηκε στο μισό. Το 1821 η καστροπολιτεία του Ταυγέτου ύψωσε αμέσως το λάβαρο της επανάστασης, αλλά δεν χάρηκε τη λευτεριά της για καιρό. Το 1825 οι Αιγύπτιοι του Ιμπραήμ πασά την κατέλαβαν και αποτελειώνουν ό,τι είχε μείνει όρθιο στους αιώνες. Η ανοικοδόμηση της νέας Σπάρτης από τον Όθωνα το 1831 σηματοδότησε το οριστικό τέλος του ιστορικού οικισμού. Οι Μυστριώτες μετακόμισαν στη νέα λακωνική πρωτεύουσα ή στο χωριό Νέος Μυστράς που κτίστηκε στη βάση του λόφου. Το 1922 το ελληνικό κράτος τον ανακήρυξε αρχαιολογικό χώρο.

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλάτυ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιο.~~

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τα κτίρια που περιστοιχίζουν τον Άγιο Δημήτριο ανήκουν σε μεταγενέστερες εποχές. Άλλοτε στέγαζαν την έδρα του μητροπολίτη Λακεδαιμόνιος και τώρα φιλοξενούν το μουσείο με ευρήματα από τον αρχαιολογικό χώρο. Ο ναός βρίσκεται κοντά στην βόρεια πλευρά του κατώτερου τείχους και είναι ο παλαιότερος του Μυστρά. Από τα εγκαίνιά του στα τέλη του 13ου αι. μέχρι την Απελευθέρωση, φιλοξενούσε την έδρα της επισκοπής Λακεδαιμόνιος. Εδώ πραγματοποιήθηκε το 1449, η στέψη του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Στο δάπεδο του κυρίως ναού διακρίνεται η ανάγλυφη παράσταση του δικέφαλου αετού στην οποία στάθηκε ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος για να λάβει το έλαιο του χρίσματος. Ο Άγιος Δημήτριος θεμελιώθηκε από τον Μητροπολίτη Ευγένιο προ του 1270 και ανακαινίστηκε το 1292 από τους αδελφούς Νικηφόρο και Ααρών Μοσχόπουλο.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Δυο αιώνες αργότερα η παλαιότερη στέγη ξηλώθηκε για να προστεθεί ένας όροφος με γυναικωνίτη και πέντε τρούλους. Έτσι ο ναός πήρε περίπου τη μορφή που θα δει κανείς στην Παντάνασσα και την Οδηγήτρια (Αφεντικό). Αλλά η μετατροπή του ναού από τρίκλιτη βασιλική σε πεντάτρουλη σταυροειδή από τον μητροπολίτη Ματθαίο που φρόντισε να χαράξει το όνομά του σε ουκ ολίγα σημεία των τοίχων, έγινε αδέξια. Θαυμάσιες αγιογραφίες από τον βίου του Ιησού στη νότια πλευρά του μεσαίου κλίτους αποκεφαλίστηκαν, το κτίριο βάρυνε και η αρμονία έπαψε να χαρακτηρίζει τις διαστάσεις του.

Ο αγιογραφικός διάκοσμος της μητρόπολης, η οποία είναι και το πλουσιότερο σε επιγραφικές μαρτυρίες μνημείο του Μυστρά, φαίνεται να έγινε μεταξύ 1270 και 1285. Στο νάρθηκα ξεχωρίζει η μεγαλειώδης σύνθεση της Δευτέρας Παρουσίας με επίκεντρο την «Ετοιμασία του Θρόνου». Γύρω από το θρόνο παραστέκουν άγγελοι με υψωμένα φτερά ενώ χαμηλότερα, στις επιφάνειες των τόξων, δυο αρχάγγελοι με ανοιχτά το βιβλίο της Κρίσεως προσμένουν την έλευση του Κυρίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ

Βρίσκεται στη λεγόμενη Μεσόχωρα, πάνω στο λιθόστρωτο που οδηγεί από τη Μητρόπολη στο συγκρότημα της Μονής Βροντοχίου.

Είναι ένας δικιόνιος σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο ναός, μικρότερος από τους άλλους του ίδιου τύπου στο Μυστρά. Το ιερό του καταλήγει σε τρεις απίδες με πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοιχοδομίας. Ο υπόλοιπος ναός με εξαίρεση το τύμπανο του τρούλου είναι κτισμένος με απλή λιθοδομή. Το τέμπλο του είναι κτιστό. Η Ωραία Πύλη έχει περιθύρωμα με δυτικές επιδράσεις που παραπέμπουν σε ναούς της ενετοκρατούμενης Κρήτης. Τα περιορισμένα ίχνη τοιχογραφιών στον τρούλο και στο ιερό δεν επιτρέπουν να ανασυνθέσουμε τον αρχικό εικονογραφικό διάκοσμο του ναού. Ωστόσο, η τεχνοτροπική συγγένεια των σωζόμενων παραστάσεων με υστεροβυζαντινά σύνολα άλλων ναών του Μυστρά τοποθετεί την αγιογράφησή του, μαζί με την κτίση του, στις αρχές του 15ου αι.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ

Οικοδομήθηκαν προ του 1296 από τον Μέγα Πρωτοσύγκελο Πελοποννήσου Παχώμιο, έναν δραστήριο άνδρα της εκκλησίας, ο οποίος αναμείχθηκε και στις πολιτικές υποθέσεις του Δεσποτάτου. Μέχρι το χτίσιμο της Οδηγήτριας ο ναός λειτουργούσε ως καθολικό της μονής Βροντοχίου. Ο ναός είναι σταυροειδής οκταγωνικός με μεγάλο τρούλο κι αποτελεί το τελευταίο παράδειγμα ναών τέτοιου τύπου που χτίστηκαν στον ελλαδικό χώρο μεταξύ 11ου και 13ου αι. (βλ. Όσιο Λουκά Βοιωτίας, Δαφνί, Αγία Σοφία Μονεμβασιάς).

Διακρίνεται επίσης για το κομψότατο εξωτερικά ιερό του με τρεις χαμηλότερες σε ύψος αψίδες και πλινθοπερίκλειστο σύστημα δόμησης. Στις τέσσερις γωνίες του ναού έχουν διαμορφωθεί ισάριθμα παρεκκλήσια με ταφική χρήση. Από τις τοιχογραφίες του ναού σώζονται καλύτερα κάποιοι ολόσωμοι στρατιωτικοί άγιοι με τεχνοτροπία που παραπέμπει στην Μακεδονική σχολή.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιοῦ.

Η ΟΔΗΓΗΤΡΙΑ (ΑΦΕΝΤΙΚΟ)

Η επιβλητική αυτή εκκλησία με τις τοξωτές αψίδες, τα πολλά κλίτη και τα πυργόσχημα παρεκκλήσια, αποτυπώνει τον μόχθο του ηγούμενου Παχωμίου να δημιουργήσει στο Μυστρά κάτι που να θυμίζει την ασύγκριτη μεγαλοπρέπεια της Βασιλεύουσας.

Η Οδηγήτρια κτίστηκε στις αρχές του 14ου αιώνα ως νέο καθολικό της Μονής Βροντοχίου. Αρχιτεκτονικά ανήκει στον χαρακτηριστικό «μεικτό τύπο του Μυστρά», που συνδυάζει τη βασιλική στο ισόγειο με τον τετράστυλο σταυροειδή εγγεγραμμένο πεντάτρουλο ναό στο υπερώο. Διαθέτει δύο διώροφα παρεκκλήσια στον νάρθηκα και δύο ισόγεια στη βόρεια στοά, ενώ νότια της δυτικής στοάς υψώνεται τριώροφο κομψό κωδωνοστάσιο. Ορθομαρμάρωση και γείσα, με επιπεδόγλυφη διακόσμηση, κοσμούσαν αρχικά το εσωτερικό της, όπως και οι τοιχογραφίες που σώζονται αποσπασματικά.

Οι αγιογράφοι που δούλεψαν εδώ, πιθανότατα Κωνσταντινουπολίτες,

διακρίνονται για την χάρη των κινήσεων, την κομψότητα των στάσεων και τον πλούτο της χρωματικής κλίμακας των έργων τους. Μεγάλο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον έχουν η Πλατυτέρα των Ουρανών και η Ανάληψη στο ιερό βήμα, όπως και η Βάπτιση στη νότια κεραία του τρούλου. Στην ΒΑ πλευρά του νάρθηκα ιστορούνται θαύματα του Χριστού με κορυφαία την παράσταση από τον Γάμο της Κανά. Το παρεκκλήσι που βρίσκεται στην ίδια πλευρά στεγάζει δυο τάφους. Του Θεόδωρου Α΄ Παλαιολόγου που μετά την παραίτησή του από το θρόνο του δεσποτάτου μόνασε με το όνομα Θεοδώρητος και του ηγούμενου και κτήτορα του ναού Παχωμίου.

Έξω από την Οδηγήτρια σώζονται ερείπια από άλλα κτίρια του συγκροτήματος. Η τράπεζα κοντά στην νότια πλευρά του ναού, οι σειρές των κελιών απέναντι από την βόρεια και τη δυτική ενώ στη ΒΔ γωνία του περιβόλου διακρίνεται ο πύργος που χρησίμευε για την άμυνα της Μονής.

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιοῦ.~~

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ο περικαλλής αυτός ναός στη συνοικία των παλατιών, ταυτίζεται με το καθολικό της πατριαρχικής μονής του Ζωοδότου Χριστού, που ίδρυσε στα μέσα του 14ου αι. ο πρώτος δεσπότης του Μυστρά Μανουήλ Καντακουζηνός. Μονογράμματα του ηγεμόνα διακρίνονται στα επίκρανα των δυτικών παραστάδων και στους κίονες. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του δικιόνιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο ναού. Φέρει τρεις τρίπλευρες αψίδες στο ιερό, νόρθηκα και δύο στοές από τις οποίες διατηρείται η πρώτη και το βόρειο τμήμα της δεύτερης.

Το ταφικό παρεκκλήσι με την υπόγεια κρύπτη ανατολικά της βόρειας στοάς, το καλίσθητο τριώροφο καμπαναριό δυτικά και η άλλοτε διώροφη τράπεζα ΒΔ, χρονολογούνται από τα εγκαίνια του ναού. Τα τρία παρεκκλήσια στη νότια πλευρά του αποτελούν μεταγενέστερες προσθήκες.

Ο ναός στο μεγαλύτερο μέρος του έχει κτιστεί κατά το πλινθοπερίκλειστο σύστημα και φέρει πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο στα τύμπανα των κεραιών του σταυρού. Από την αγιογράφησή του ξεχωρίζει ο ένθρονος Παντοκράτορας στην κόγχη του ιερού και οι τοιχογραφίες στα ανατολικά παρεκκλήσια.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική της θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκατα

Η ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ

Το μοναστήρι βρίσκεται σε κατηφορικό σημείο στην ανατολική πλαγιά του βουνού και το επιβλητικό καθολικό του φαίνεται από παντού. Καθίδρυμα του Ιωάννη Φραγκόπουλου που ήταν Πρωτοστράτορας και Καθολικός Μεσάζων του Δεσποτάτου, η Παντάνασσα εγκαινιάστηκε το Σεπτέμβριο του 1428.

Ανήκει στον «μικτό τύπο του Μυστρά», συνδυάζοντας ρυθμούς τρίκλιτης βασιλικής στο ισόγειο με πεντάτρουλο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό στον όροφο. Είναι κι αυτή κτισμένη κατά το πλινθοπερίκλειστο σύστημα, με έντονες γοτθικές και φραγκικές επιρροές. Η αρχική της αγιογράφηση, διατηρείται στο υπερώο και στην οροφή χρονολογούμενη από το 1430. Έγινε από τρεις διαφορετικούς ζωγράφους ιδιαίτερα αξιόλογους, προερχόμενους πιθανότατα από την Κωνσταντινούπολη. Καλοσχεδιασμένες φιγούρες κινούνται με δυναμισμό και χάρη, ενώ γραφικές λεπτομέρειες πλουτίζουν τις συνθέσεις. Στη Βαΐοφόρο για παράδειγμα τα παιδιά γδύνονται για να περάσει πάνω από τα ρούχα τους ο έφιππος Χριστός.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική της θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιοῦ.

Η εικονογράφηση του υπερώου της Παντάνασσας είναι ένα από τα τελευταία δείγματα της τέχνης του Βυζαντίου που πλέον όδευε προς τη δύση του αλλά μπορούσε ακόμα να συνθέτει έργα απαράμιλλης αισθητικής και κατάνυξης.

Αντίθετα, στο ισόγειο, ο χαρακτήρας των παραστάσεων είναι λιγότερο εντυπωσιακός και χρονολογείται μεταξύ του 17ου και 18ου αι. Εξαίρεση στις μεταβυζαντινές τοιχογραφίες του νάρθηκα αποτελεί το ταφικό πορτραίτο του βυζαντινού άρχοντα Μανουήλ Λάσκαρη στο νότιο τοίχο, έργο του 1445.

Στη ΒΔ πλευρά του ναού δεσπόζει τετραώροφο καμπαναριό στο ισόγειο του οποίου λειτουργεί παρεκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Χαράλαμπο. Όλες οι πλευρές των διαζωμάτων του διαθέτουν οξυκόρυφο τόξο με ξεκάθαρη γοτθική επίδραση και τρίλοβο άνοιγμα παραθύρων. Ανάλογες επιρροές από την δυτική τέχνη παρουσιάζει και η εξωτερική διακόσμηση του ιερού η οποία χωρίζεται σε τρία επίπεδα. Το επάνω φέρει τυφλές και ανοιχτές καμάρες με κεραμοπλαστικά διακοσμητικά. Το μεσαίο στολίζει γιρλάντα με ανθέμια υστερογοτθικού ρυθμού και το κάτω σχηματίζεται από μικρά οξυκόρυφα τόξα

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλάτυ σπήλαιο και δίκαια

Η ανατολική πτέρυγα των κελιών της Παντάνασσας είναι ο μοναδικός χώρος μέσα στον Μυστρά που κατοικείται. Η ύπαρξη της γυναικείας αδελφότητας χρονολογείται από το 1850 όταν μια βοσκοπούλα, κατά κόσμον Ειρήνη, αποφάσισε να αφιερωθεί στην υπηρεσία του εγκαταλελειμμένου τότε ναού με το όνομα μοναχή Ευφημία. Σύντομα κοντά της οργανώθηκε ένας κύκλος ευλαβών γυναικών που αποτέλεσε τον αρχικό πυρήνα της αδελφότητας. Στα χρόνια της αναταραχής που ξέσπασε στους κόλπους της ελλαδικής εκκλησίας από την υιοθέτηση του νέου ημερολογίου, η πνευματική αρχή που ποίμαινε τις καλόγριες της Παντάνασσας, ακολούθησε την παράταξη του παλαιού ημερολογίου. Η ίδια παράδοση τηρήθηκε διακριτικά κι από τις επόμενες ηγουμένισσες Πελαγία και Καλλινίκη φτάνοντας ως τις μέρες μας. Πέρα από την αξία της ως βυζαντινό μνημείο η Παντάνασσα, είναι ένας χώρος προσευχής και άσκησης με ασβεστωμένα αυλή, λουλούδια και γάτες. Τον διακονούν έξι γλυκύτατες παρουσίες με μοναχική περιβολή. Εδώ, η καρδιά του Βυζαντίου, χτυπάει ακόμα.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλάτυ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου.

ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ο Άγιος Νικόλαος, στη συνοικία των παλατιών, ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο. Κτισμένος το 17ο αι., είναι ο μοναδικός ναός μεγάλων διαστάσεων, που οικοδομήθηκε στο Μυστρά μετά την παράδοση της καστροπολιτείας στους Τούρκους. Η ύπαρξή του και μόνο μαρτυρεί παραχώρηση προνομίων στους υπόδουλους Έλληνες, όπως και την ακμαία παρουσία τους στην περιοχή. Ο ναός έχει απλή λιθοδομή, η στέγη του νάρθηκα έχει καταπέσει ενώ εσωτερικά ήταν γεμάτος τοιχογραφίες, από τις οποίες σώζεται μικρό μόνο μέρος. Ολόσωμοι άγιοι, σκηνές από το δωδεκάορτο και το βίο του τιμώμενου αγίου διασώζονται ακόμη. Ξεχωρίζουν ο αρχάγγελος Γαβριήλ από τη σκηνή του Ευαγγελισμού στο βόρειο πεσσό, η κοίμηση του αγίου Νικολάου στο κέντρο του βόρειου τοίχου και η εντυπωσιακή Δευτέρα Παρουσία ακριβώς απέναντι, στο νότιο τοίχο. Οι παραστάσεις, που χαρακτηρίζονται από έντονα περιγράμματα στα πρόσωπα και βαριά διακοσμητική στα ρούχα των αγίων, είναι λαϊκού ύφους ακολουθώντας εικονογραφικά πρότυπα που ίσχυσαν και σε άλλες περιοχές της Λακωνίας την ίδια εποχή.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίπλα-

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Βρίσκεται στην ΝΑ άκρη του τείχους, κοντά στο ναό της Περιβλέπτου. Όπως όλα τα παρεκκλήσια του Μυστρά, έτσι και ο άγιος Γεώργιος εξυπηρετούσε ιδιωτικές λατρευτικές ανάγκες, φιλοξενώντας κατά κύριο λόγο τους τάφους των οικογενειών που τα έχτιζαν. Η γειτνίαση του ναυδρίου με το αρχοντικό των Φραγκόπουλων πιθανώς να το συσχετίζει με την ισχυρή οικογένεια του Πρωτοστράτορα Ιωάννη. Αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο κομψός εξωνάρθηκας με την κεραμοπλαστική διακόσμηση στην νότια πλευρά του ναού.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟΣ

Λειτουργήσε ως καθολικό μοναστηριού αφιερωμένου στην Παναγία. Κτίστηκε στα μέσα του 14ου αι. πιθανότατα από τον πρώτο δεσπότη του Μυστρά Μανουήλ Καντακουζηνό και τη σύζυγό του Ισαβέλλα ντε Λουζινιάν. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του δικιόνιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρεις πενταγωνικές αψίδες στο ιερό και είσοδο στη βόρεια πλευρά.

Ο πλάγιος νάρθηκας στη νότια πλευρά του ναού, το σπηλαιώδες παρεκκλήσι της αγίας Αικατερίνης στη δυτική και τα δύο συνεχόμενα παρεκκλήσια στην ανατολική είναι μεταγενέστερες προσθήκες. Από το γλυπτό διάκοσμο του ναού σώζεται το μαρμάρινο διάζωμα του τέμπλου στο διακονικό, το τοξωτό προσκυνητάρι στο νότιο πεσσό καθώς και ανάγλυφα επίκρανα στο βόρειο πεσσό και στις παραστάδες με φυτικά και γεωμετρικά μοτίβα. Οι αγιογραφίες που αναπτύσσονται σε όλες τις επιφάνειες του κυρίως ναού και του ιερού. Αν και αποτελούν έργα τεσσάρων διαφορετικών ζωγράφων, ξεχωρίζουν για την συγγένεια και το υψηλό καλλιτεχνικό τους επίπεδο. Αυτά τα χαρακτηριστικά καθιστούν τις τοιχογραφίες της Περιβλέπτου ως ένα από τα σπουδαιότερα ζωγραφικά σύνολα της υστεροβυζαντινής ζωγραφικής, δεδομένου ότι δεν σώζονται ανάλογα δείγματα σε μνημεία της ίδιας εποχής στην Κωνσταντινούπολη.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ

Η θέα του επιβλητικού συγκροτήματος στο μεγάλο πλάτωμα της Άνω Χώρας προκαλεί δέος. Εδώ ήταν τα παλάτια των ηγεμόνων που επί τρεις αιώνες διαφέντευαν τις τύχες του Μοριά.

Η πλατεία μπροστά τους χρησίμευε για δημόσιες τελετές, συγκεντρώσεις των στρατευμάτων και λαοσυνάξεις. Οφικιάλιοι, ιεράρχες, ξένοι πρεσβευτές και δραγουμάνοι ήταν το μόνιμο πλήθος που συνωστιζόταν σ' αυτήν, περιμένοντας μια ακρόαση από τον δεσπότη. Τα κτίρια των ανακτόρων δεν κατασκευάστηκαν όλα την ίδια εποχή. Πρώτα ολοκληρώθηκε η δεξιά πτέρυγα όπως μπαίνουμε στην πλατεία, δηλαδή η ανατολική. Εκτείνεται σε δυο τμήματα. Το πρώτο με σαφείς επιρροές από την αρχιτεκτονική της μεσαιωνικής Ευρώπης ακόμα και στα θεμέλια, ανάγεται στην περίοδο των Βιλαρδουίνων. Προέκταση αυτού του κτιρίου αποτελεί το παλάτι των Καντακουζηνών. Διέθετε τρεις ευρύχωρους ορόφους, ανακτορικό παρεκκλήσι κι ένα χαγιάτι από έξι πετρόκτιστες καμάρες με πανοραμική θέα προς τον λακωνικό κάμπο.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η βορεινή πτέρυγα κτίστηκε τον καιρό των Παλαιολόγων και ήταν διακοσμημένη με υστερογοτθικά ενετικού τύπου παράθυρα και φεγγίτες. Διαθέτει μεγάλους υπόγειους χώρους κι έναν μάλλον χαμηλοτάβανο πρώτο όροφο. Ο δεύτερος όροφος ήταν μια ενιαία αίθουσα μήκους 36 μ. και πλάτους 10 μ. η οποία φιλοξενούνε τον θρόνο. Η μεγάλη αυτή σάλα είχε και αυτόνομη κεντρική θέρμανση. Οκτώ μεγάλες καμινάδες που περνούσαν από τον δυτικό τοίχο της και εξείχαν σαν αντηρίδες ζέσταιναν τον χειμώνα την αίθουσα. Τα ξύλα καίγονταν σε καυστήρες στο υπόγειο. Οι κατοικίες που σώζονται γύρω από τα ανάκτορα δεν είναι όλες της βυζαντινής εποχής. Όσες όμως ανάγονται σε αυτήν ανήκαν σε μέλη της αριστοκρατίας, από την οποία προέρχονταν και οι αξιωματούχοι του δεσποτάτου.

«Κάθισε λοιπόν ο Κωνσταντίνος μέσα στα πατρογονικά παλάτια του, τριγυρισμένος από τους στρατηγούς και τους συμβουλάτορους του και τότε στολίστηκε η πολιτεία, ο Μυστράς, με παλάτια και με πύργους και με εκκλησιές ιστορημένες από μαστόρους Κωνσταντινουπολίτες, που την είπανε μικρή Κωνσταντινούπολη»

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ
Πονεμένη Ρωμιούσνη

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

Οι κατοικίες που σώζονται έως σήμερα, αποδεικνύουν το υψηλό βι-
οτικό επίπεδο που απολάμβανε ο
Μυστράς κατά τη βυζαντινή εποχή.
Ο πιο συνηθισμένος τύπος αστικής
δόμησης είναι το σπίτι με ισόγειο
και μονόχωρο όροφο. Η προσθήκη
κι άλλου ορόφου, πλαϊνής πτέρυγας,
ή ακόμα και πύργου, διαχωρίζει τις
απλές κατοικίες από τα αρχοντικά.
Στα βυζαντινά σπίτια του Μυστρά,
το ισόγειο προοριζόταν για βοηθη-
τικές υπηρεσίες (σταυλισμός ζώων,
αποθήκευση), ενώ σε αρκετά εντο-
πίστηκε και η εστία μαγειρέματος.
Κτισμένα έτσι ώστε να εξυπηρετούν
και αμυντικές ανάγκες, τα ισόγεια
είχαν φαρδύτερους τοίχους και συ-
χνά διέθεταν θυρίδες τόξευσης. Ο

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν
έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε
παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική
πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια
το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό
της όμως βρίσκεται στην αρχική του

«μεσόπατος», χαμηλός όροφος πάνω
από το ισόγειο, όπου υπήρχε, κάλυ-
πτε διάφορες καθημερινές ανάγκες.
Τέλος, ο «τρίκλινος» - ενιαία αίθουσα
διαμορφωμένη στον τελευταίο όρο-
φο - χρησίμευε για την εστίαση, τον
ύπνο και τη διαμονή της οικογένειας.
Στους περισσότερους τρίκλινους δεν
εντοπίστηκαν μόνιμα χωρίσματα. Τα
διαχωριστικά ήταν προφανώς κατα-
σκευασμένα από ελαφρύτερα υλικά
(ξύλα, καλάμια, κ.α.)
Από τις οικίες του Μυστρά ξεχωρί-
ζουν για την μεγαλοπρέπειά τους και
την καλή κατάσταση διατήρησης τα
αρχοντικά του Λάσκαρη και του Φρα-
γκόπουλου στην Κάτω Χώρα και το
Παλατάκι στην Άνω Χώρα.

ΟΙ ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ

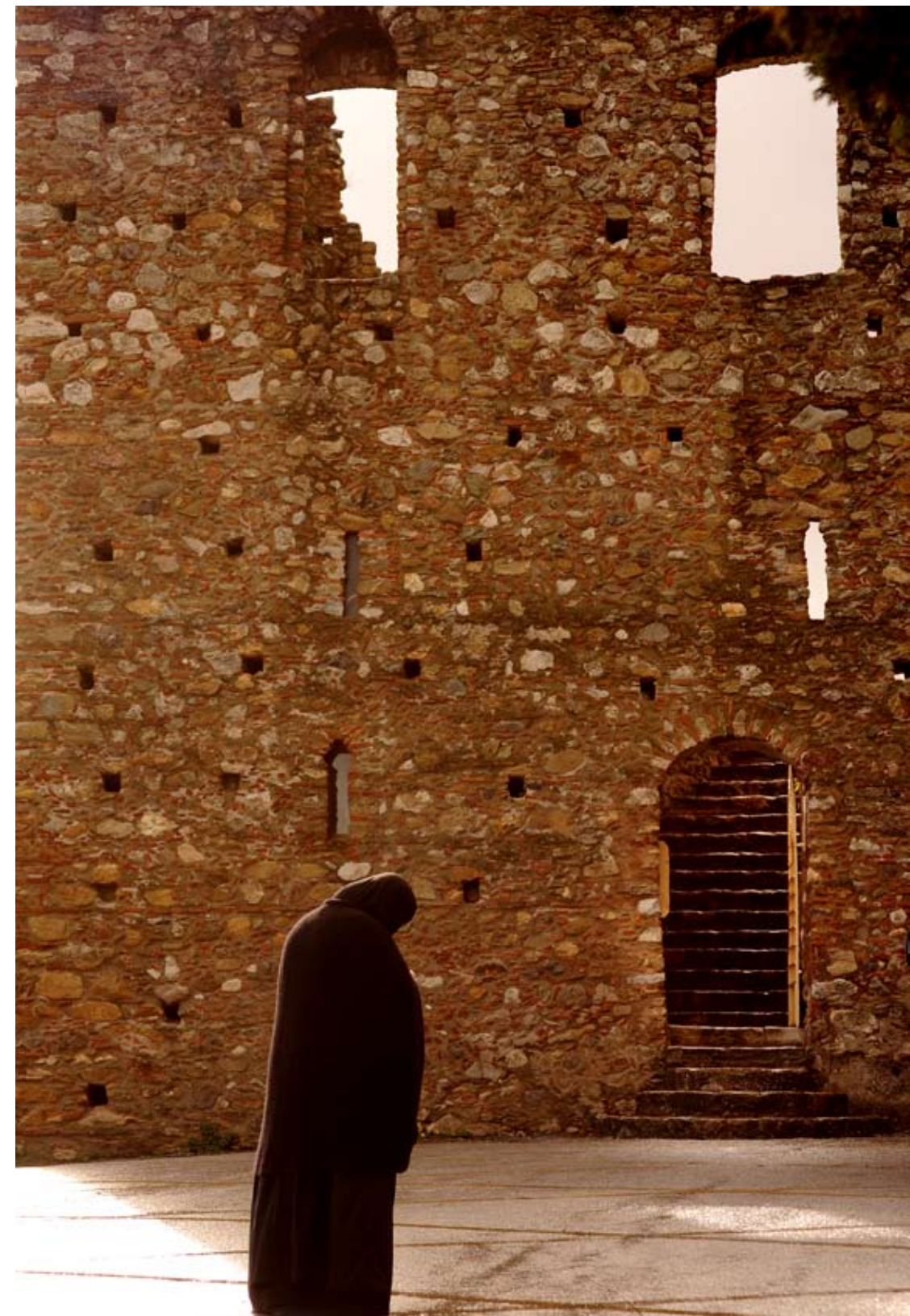
Το φρούριο στην κορυφή του λόφου κτίστηκε στα μέσα του 13ου αι. από τον Φράγκο ηγεμόνα Γουλιέλμο Β΄ Βιλεαρδουίνο. Έχει δυο οχυρωματικούς περιβόλους ενισχυμένους με πύργους, εξασφαλίζοντας στους υπερασπιστές διπλή γραμμή άμυνας. Προσεγγίζεται από ένα ελικοειδές καλντερίμι που ξεκινά από την πάνω είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, μετά από ένα τέταρτο πεζοπορίας. Μια καμαροσκεπάστη πύλη προστατευμένη από ισχυρό τετράγωνο πύργο, που υψώνεται ακριβώς από πάνω της, οδηγεί στον εξωτερικό του περιβόλο. Τα ερείπια που εντοπίζονται εδώ, αφορούν τα καταλύματα της φρουράς που έμενε στην ακρόπολη, καθώς και εγκαταστάσεις φύλαξης πολεμοφοδίων. Στη ΝΑ πλευρά διακρίνεται κυκλική βίγλα, από την οποία παρατηρητές επόπτευαν την κοιλάδα του Ευρώτα, ενώ κοντά της μεγάλη στέρνα εξασφάλιζε στους στρατιώτες πόσιμο νερό. Ο εσωτερικός περίβολος είναι μικρότερος και διαθέτει μόνο δύο ερειπωμένα κτίσματα. Αριστερά της πύλης του, υψώνεται μεγάλο κτίριο με κινστέρνα στο ισόγειο, το οποίο φιλοξενούσε το «φρουραρχείο», έδρα του εκάστοτε στρατιωτικού διοικητή. Το μικρό δίδυμο ναΐδιο στο

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια

κέντρο του περιβόλου προοριζόταν για τις λατρευτικές ανάγκες των στρατιωτών. Στην ΒΔ πλευρά, στο υψηλότερο σημείο του λόφου (621 μ.) υψώνεται δεύτερη βίγλα η οποία αρχικά προοριζόταν για την επίβλεψη περιοχών του Ταυγέτου στις οποίες κατοικούσαν οι Μηλιγγοί, ένα ανυπότακτο σλαβικό φύλο.

Το περιτείχισμα του Μυστρά αρχίζει δυτικά της ακρόπολης, κατέρχεται την πλαγιά του λόφου και προστατεύοντας το πλάτωμα των παλατιών συνεχίζει πάνω από την Παντάνασσα για να καταλήξει νότια στον γκρεμό. Άλλη σειρά τειχών και επάλξεων ξεκινά από τα ΒΔ όρια της πόλης, αγκαλιάζοντας το συγκρότημα της μονής Βροντοχίου. Ακολουθώντας τις υπώρειες του λόφου, καταλήγει στη μονή της Περιβλέπτου. Διαδοχικοί ισχυροί πύργοι υψώνονται κατά διαστήματα, στη δυτική πλευρά της πόλης εξασφαλίζοντας την καλύτερη προστασία του τμήματος αυτού, το οποίο λόγω της ηπιότερης κλίσης του εδάφους ήταν και πιο ευπαθές στις εχθρικές επιθέσεις. Τόσο η ακρόπολη όσο και το υπόλοιπο σύστημα οχύρωσης, διατηρήθηκε και κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας με τις απαραίτητες προσθήκες προκειμένου να ανταποκριθεί στις εξελίξεις των τεχνικών του πολέμου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ

Η παρούσα φάση αναστήλωσης στον αρχαιολογικό χώρο του Μυστρά έχει προϋπολογισμό 4.402.000 ευρώ, ποσό που καλύπτεται από ευρωπαϊκά προγράμματα κατά 75% και από εθνικούς πόρους κατά 25%. Μέχρι σήμερα, έχουν επισκευασθεί με στερεωτικές επεμβάσεις και συμπληρώσεις, δρόμοι, καλντερίμια και σκαλοπάτια από το κάστρο προς την άνω πύλη και από εκεί προς το παλάτι και τη μονή της Παντάνασσας, ενώ έχουν γίνει και πολλές επεμβάσεις στα περισσότερα τμήματα του οδικού δικτύου της Κάτω Πόλης. Πρόσφατα ολοκληρώθηκε η στερέωση του φράγκικου κάστρου στην κορυφή του λόφου, ενώ έργα συντήρησης πραγματοποιήθηκαν στα τείχη των μονών και στις πύλες της Μονεμβασιάς και του Ναυπλίου. Στις εκκλησίες τοποθετήθηκαν υαλοστάσια και θύρες, ενώ στον Άγιο Δημήτριο και την Παντάνασσα μπήκαν καινούργια κεραμίδια με αποκατάσταση των ανοιγμάτων στα παράθυρα των τρούλων τους. Πρόσφατα ξεκίνησε και η αναστήλωση της οικίας Λάσκαρη. Έχει ήδη αποκατασταθεί ο οικοδομικός της οργανισμός και σύντομα ολοκληρώνεται η ανακατασκευή της στέγης. Το μεγαλύτερο από όλα τα έργα αναστήλωσης αφορά το Παλάτι. Έχουν ήδη τελειώσει η συντήρηση στις τοιχοδομίες και τις θολοδομίες, και η ανακατασκευή των κεραμοσκεπών. Την άνοιξη του 2009 τοποθετούνταν τα ξύλινα πατώματα των ορόφων και αποκαθίσταντο οι θύρες και τα παράθυρα με τον πλούσιο γοτθικό τους διάκοσμο. Η ριζική ανακαίνιση του παλατιού θα το καταστήσει επισκέψιμο για το κοινό από το 2010.

Η ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΥΣΤΡΑ

Ο αρχαιολογικός χώρος του Μυστρά περιλαμβάνεται από το 1989 στον κατάλογο των μνημείων της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO (κριτήρια ii, iii, και iv). Ο υστεροβυζαντινός οικισμός που αναπτύχθηκε εδώ, υπήρξε έδρα της κοσμικής και εκκλησιαστικής εξουσίας για των βυζαντινών που κυριάρχησαν στην Πελοπόννησο από το 1262 μέχρι την κατάκτηση από τους οθωμανούς στα 1460. Η σωζόμενη πολεοδομική συγκρότηση του οικισμού, η αρχιτεκτονική του φράγκικου κάστρου, του βυζαντινού παλατιού, των οικιών και των εκκλησιών με την σημαντική ζωγραφική τους, καθιστούν τον Μυστρά πολύτιμο χώρο μελέτης και ανεκτίμητη πηγή πληροφορίας για το πώς κυλούσε η ζωή μέσα σε μια βυζαντινή πόλη.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του~~

ΤΟ ΚΤΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Στις καστροπολιτείες της βυζαντινής εποχής η δυνατότητα άμυνας ήταν το πρωταρχικό ζήτημα για την επιλογή της τοποθεσίας. Βασική επίσης προϋπόθεση ήταν η ανεμπόδιστη εξασφάλιση πόσιμου νερού που και αυτή είχε να κάνει με τη δυνατότητα αντοχής σε μακροχρόνιες πολιορκίες. Η ύπαρξη καλλιεργήσιμων εκτάσεων για την εξασφάλιση της αυτοδυναμίας σε τροφή, ήταν ένα εξίσου σημαντικό κριτήριο για την επιλογή της θέσης. Τέλος η γειτνίαση με λατομείο και δάσος για την προμήθεια υλικών εξυπηρετούσε την ανοικοδόμηση.

Ο Μυστράς κτισμένος πάνω σε έναν λόφο απροσπέλαστο από τα νότια και τα ΝΑ παρείχε την αναγκαία ασφάλεια. Οι πιο βατές πλευρές του οχυρώθηκαν με ισχυρά τείχη και επάλξεις. Πόσιμο νερό υπήρχε άφθονο, καθώς η περιοχή είχε πολλές πηγές και συχνές βροχοπτώσεις. Ο Ταϋγετος προσέφερε τις βασικές οικοδομικές πρώτες ύλες, πετρώματα και ξυλεία. Τα ερείπια της αρχαίας Σπάρτης αποτελούσαν επίσης πηγή έτοιμου οικοδομικού υλικού. Ο εύφορος κάμπος του Ευρώτα υπό τον άμεσο έλεγχο του κάστρου εφοδίαζε την πόλη με γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα.

«Δει, δε μέλλοντας πόλεις κτίζεις πρώτον μεν κατασκοπήσαι το χωρίον, ει το μέλλον επ' αυτό κτίζεσθαι τείχος ανεπιβούλευτον έσται ποτέ τοις πολιορκούσι δια την του χωρίου θέσιν».

«Στρατηγικόν Ι. Απόκαυκου»

ΤΑ ΤΕΙΧΗ

Τόσο οι πόλεις που ήταν κτισμένες σε επίπεδα εδάφη στη θέση αρχαιότερων οικισμών, όσο και μεταγενέστερες πόλεις-κάστρα σαν τον Μυστρά, περιτειχίστηκαν ακολουθώντας τις αρχές τις ελληνορωμαϊκής οχυρωματικής. Πυρήνας της άμυνας ήταν η ακρόπολη, τοποθετημένη στο υψηλότερο σημείο της πόλης. Την προστασία του οικισμού εξασφάλιζαν ένας ή δυο ψηλοί περίβολοι ενισχυμένοι με πύργους, ενώ την επικοινωνία με τον έξω κόσμο εξασφάλιζαν οι πύλες. Στις οχυρώσεις του Μυστρά αντικατοπτρίζεται η αργή εξέλιξη της τέχνης του πολέμου κατά τον Μεσαίωνα. Η βαθεία τομή που επέφερε η ανακάλυψη της πυρίτιδας και των κανονιών τον 14ο αι. αποτυπώθηκε στον ελλαδικό χώρο μόνο στα μεταγενέστερα ενετικά και οθωμανικά φρούρια. Η επίπεδη λιθοδομή του τείχους έδωσε τη θέση της στην κυλινδρική (βλ. κάστρο Ιπποτών της Ρόδου), ή την πολυγωνική (Μεθώνη, Νιόκαστρο Πύλου), σχήματα που δεχόντουσαν με μικρότερη ορμή την πρόσκρουση των βλημάτων. Η Κωνσταντινούπολη ήταν η πρώτη πόλη στην παγκόσμια ιστορία που βομβαρδίστηκε από βολές οργανωμένου πυροβολικού. Η επικρατούσα άποψη για τη σημασία της παραβίασης της κερκόπορτας δεν μπορεί να παραβλέψει την ανεπανόρθωτη ζημιά που υπέστησαν τα Θεοδοσιανά τείχη, από τα τηλεβόλα του Μωάμεθ.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Το 1249 ιδρύθηκε το κάστρο του Μυστρά από τον φράγκο ηγεμόνα Γουλιέλμο Β΄ Βιθεαρδουίνο. Το 1262 παραδόθηκε στους Βυζαντινούς και γύρω του αναπτύχθηκε σταδιακά η ξακουστή καστροπολιτεία του μεσαιωνικού Ελληνισμού. Το 1348 ο Μυστράς έγινε έδρα του Δεσποτάτου του Μορέως. Το 1460 οι Τούρκοι του Μωάμεθ του Πορθητή κατέλαβαν το κάστρο. Το 1831 ο Όθωνας έκτισε την σύγχρονη πόλη της Σπάρτης σε σχέδια Βαυαρών πολεοδόμων και οι κάτοικοι του Μυστρά εγκαταστάθηκαν στη νέα πόλη. Το 1922 ο Μυστράς κηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος και το 1953 αποχώρησαν οι τελευταίοι κάτοικοι.

ΟΙ ΠΥΛΕΣ

Η ασφάλεια του Μυστρά επέβαλλε περιορισμένο αριθμό πυλών. Όλες τους είχαν μικρές διαστάσεις, ώστε να αποτρέπουν τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού στρατιωτών μπροστά τους. Οι πύλες αποτελούσαν ένα από τα ευπαθέστερα σημεία της οχύρωσης και για την ενίσχυσή της απαραίτητη ήταν η παρουσία πύργων. Ένας πύργος πάνω από την πύλη, ή δυο πύργοι αριστερά και δεξιά της, παρείχαν χώρο για την ανάπτυξη των αμυντικών δυνάμεων. Διευκόλυναν επίσης τη χρήση πολεμικών μηχανών όπως ο καταπέλτης, η βαλλίστρα και ο λύκος. Ιδιαίτερα το τελευταίο όπλο, στο σχήμα χειριζόμενης από ψηλά δαγκάνας ήταν απαραίτητο για την εξουδετέρωση του πολιορκητικού κριού.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Όπου η παρουσία του εσωτερικού περιβόλου διασπούσε την ενότητα του οικιστικού συνόλου και του οδικού δικτύου, μεμονωμένες πύλες όπως αυτή της Μονεμβασίας, εξασφάλιζαν την επικοινωνία μεταξύ Άνω και Κάτω Χώρας. Οι πύλες αυτές επέτρεπαν σε περιπτώσεις ανάγκης την αυτονόμηση της άνω πόλης, απομονώνοντάς την και αφήνοντας βέβαια τον υπόλοιπο κατοικήσιμο χώρο στο έλεος των επιτιθέμενων. Οι πύλες των βυζαντινών κάστρων έκλειναν με μια ή με δυο ξύλινες θύρες οι οποίες έφεραν βαριά μεταλλική επένδυση, είτε με σιδερένια καταρρακτή καγκελόπορτα. Ο Μυστράς είχε τις εξής πύλες: τη *Μαρμάρα*, που πήρε το όνομά της από ρωμαϊκή σαρκοφάγο που χρησίμευε ως κρήνη μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αι. Την μεσαία πύλη με τον πύργο που αποτελεί την κύρια είσοδο στον αρχαιολογικό χώρο. Την πύλη του *Ναυπλίου*, με τη σιδερένια κινούμενη θύρα, που είχε ισχυρή οχύρωση και δεν χρησιμοποιείται πια. Η επικοινωνία της Άνω με την Κάτω Χώρα γινόταν από την πύλη της Μονεμβασίας.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ

Η τοπογραφία του Μυστρά δεν επέτρεπε μια αυστηρά γεωμετρική χάραξη δρόμων. Ο κύριος οδικός άξονας του οικισμού ονομαζόταν δεσποτική ή μέση οδός. Γύρω της αναπτυσσόταν ένα σύμπλεγμα δρόμων «άμφοδοι», «ρύμαι», «στενωποί» ή «κλίμακες», που ήταν ακανόνιστες, δαιδαλώδεις, με μεταβλητό πλάτος. Σε αντίθεση με τις παλαιοχριστιανικές αμαξιτές οδούς, οι δρόμοι των οχυρωμένων οικισμών - τα γνωστά καλντερίμια - δεν διευκόλυναν την κίνηση τροχοφόρων. Ιδιαίτερα στο Μυστρά οι απότομες κλίσεις και οι στενοί λιθόστρωτοι δρόμοι δυσκόλευαν πολύ την κίνηση των κατοίκων, ιδίως κατά την μεταφορά μεγάλων φορτίων.

Η κυκλοφορία του κόσμου στην Κάτω Χώρα εξυπηρετείτο από έναν κύριο δρόμο παράλληλο με τα τείχη κι από τα κλιμακωτά καλντερίμια που τον ένωναν με τις πύλες της Άνω Χώρας. Οι βασικοί αυτοί άξονες συνέδεαν επίσης τα σημαντικότερα κτίρια της πόλης, παλάτια και μοναστήρια. Το πλάτος τους κυμαίνεται από 1,5 έως 3,5 μέτρα. Από αυτούς τους δρόμους διακλαδώνεται πλήθος μικρότερων που οδηγούν στις οικίες και σε άλλα οικοδομήματα.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Οι βυζαντινοί πολεοδομικοί κανόνες λάμβαναν υπόψη τους τη διακίνηση των πολιτών μέσα σε μια πυκνοκατοικημένη πόλη-κάστρο. Ένα από τα μέτρα που εφαρμόζονταν ήταν η δημιουργία θολοσκέπαστων χώρων στο ισόγειο των οικιών που παρέμεναν κοινόχρηστοι εξασφαλίζοντας στους διαβάτες ελεύθερη διέλευση. Δίοδοι τέτοιας μορφής ονομάζονται διαβατικά, πάροδοι, ή δημόσιες καμάρες. Συνηθισμένη πρακτική ήταν επίσης οι αποτμημένες γωνίες στα κατώτερα τμήματα των σπιτιών, οι λεγόμενες φαλτσογωνίες που έδιναν μεγαλύτερο πλάτος το δρόμο.

Το ενδιαφέρον της βυζαντινής νομοθεσίας για την ασφάλεια και την τάξη των δρόμων ήταν μεγάλο. Κρατικοί υπάλληλοι όπως ο έπαρχος, ο πραιτορας ή ο αστυνόμος, είχαν την επιμέλεια των βασικών οδών, φρόντιζαν για τη συντήρηση, την καθαριότητά και το νυχτερινό φωτισμό τους, ενώ στους πολίτες επιβαλλόταν ειδικός φόρος για την οδοστρωσία.

«Αν συλληφθεί δούλος να βλέπει τον δρόμο μαστιγώνεται, ενώ ελεύθερος πολίτης πληρώνει πρόστιμο. Οι παρακείμενοι πρέπει να κρατούν τους δημοσίους δρόμους ελεύθερους ώστε να μπορεί να περνά άμαξα. Από τα εργαστήρια να μην απλώνει κανείς τίποτα μέσα στο πλάτος του δρόμου εκτός από τον πλύντη τα ρούχα του και τον ξυλουργό τους τροχούς του. Να μην επιτρέπουν επίσης οι αστυνόμοι να γίνονται καυγάδες στη μέση του δρόμου ή να ρίχνονται ψοφίμια και άλλες ακαθαρσίες».

Βασιλικά Βιβλ. 58 διατ. 13

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.~~

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η οργάνωση του χώρου στους οχυρωμένους βυζαντινούς οικισμούς ακολουθούσε τριμερές σχήμα. Στην κορυφή του λόφου δέσποζε η ακρόπολη. Χαμηλότερα δυο διαδοχικές γραμμές άμυνας διαχώριζαν την πόλη σε Ανω και Κάτω Χώρα. Εντός των τειχών αναπτυσσόταν ο πολεοδομικός ιστός. Οι κύριοι οδικοί άξονες σε εξάρτηση με τις πύλες καθώς και τα οικοδομήματα που φιλοξενούσαν διοικητικές και εκκλησιαστικές αρχές, όριζαν τις περιοχές κατοικίας. Ο Μυστράς αποτελούσε τυπική υστεροβυζαντινή πόλη-κάστρο με τριμερή διάρθρωση. Την αρχική οικοδόμηση κάστρου στην κορυφή του λόφου ακολούθησε η σταδιακή συγκέντρωση πληθυσμού στις πλαγίες του, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας ευρύτερος οικισμός κλεισμένος σε δυο οχυρωματικούς περιβόλους.

Ο εσωτερικός περίβολος οριοθετεί την Ανω Χώρα, το τμήμα δηλαδή της πόλης που εκτείνεται από την ακρόπολη μέχρι τα παλάτια φιλοξενώντας το διοικητικό κέντρο και αρχοντικές κατοικίες. Χαμηλότερα απλώνεται η δεύτερη και μεγαλύτερη οικιστική ζώνη, η λεγόμενη Κάτω Χώρα που περικλείεται από το εξωτερικό τείχος. Περιλαμβάνει τη μητρόπολη και αξιόλογα μοναστήρια, κατοικίες επώνυμων αξιωματούχων και πλήθος άλλων σπιτιών. Έξω από τα τείχη, στην λεγόμενη Εξω Χώρα, κατοικούσαν αγροτικοί πληθυσμοί, οι ξωμάχοι, που σε περίπτωση κινδύνου κατέφευγαν μέσα στο κάστρο.

Η πόλη του Μυστρά αν και σε μέγεθος αντιπροσώπευε περίπου το 1/16 της Θεσσαλονίκης ή το 1/65 της Κωνσταντινούπολης, για τα δεδομένα του νότιου ελλαδικού χώρου ήταν μεγαλούπολη.

ΤΟ ΝΕΡΟ

Υδραγωγεία οι Βυζαντινοί έχτιζαν όπου το απαιτούσε η μορφολογία του εδάφους. Οι αψιδωτές αυτές λιθοδομές, πάνω στις οποίες εκτεινόταν το κανάλι, γεφύρωναν φαράγγια και κοιλάδες κατευθύνοντας το πόσιμο νερό από την πηγή στην πόλη. Τον 5ο αι. μ.Χ. το δίκτυο ύδρευσης της Κωνσταντινούπολης εκτεινόταν σε απόσταση μεγαλύτερη των 100 χλμ.

Τα έργα υδροδότησης μεταγενέστερων βυζαντινών πόλεων σαν τον Μυστρά, ήταν πιο περιορισμένα και βασιζόντουσαν σε απλούστερες παρεμβάσεις. Η συλλογή και η εκμετάλλευση των νερών της βροχής, η ανέγερση υδραγωγείων, η ύπαρξη στρατηγικού αποθέματος σε καιρό πολέμου, ήταν μερικές από τις βασικότερες μέριμνες των κατοίκων.

Οι εξελιγμένοι τρόποι διαχείρισης των υδάτων του Δεσποτάτου μέσα από ένα δίκτυο ερμητικά κλειστών δεξαμενών με κρήνες, περιόριζε τη χρήση πηγαδιών, μειώνοντας το ενδεχόμενο μόλυνσεώς τους από τα αστικά λύματα. Αρκετά σπίτια είχαν δική τους δεξαμενή περισυλλογής ομβρίων υδάτων.

Αντίθετα στη μεσαιωνική Δύση, η ανεξέλεγκτη χρήση πηγαδιών σε περιτοιχισμένες πόλεις, αποτελούσε συχνά την αιτία ξεσπάσματος κάποιας επιδημίας ιδίως σε περιόδους πολεμικής έντασης.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Στις Βυζαντινές πόλεις κάστρα, καταστήματα εργαστήρια και καπηλειά λειτουργούσαν κατά μήκος του κεντρικού δρόμου, ή σε μικρές ιδιωτικές αυλές ενωμένες με την κατοικία του εκάστοτε εμπόρου ή τεχνίτη. Συναλλαγές γινόντουσαν και στα καλντερίμια, καθώς τα περιδιάβαιναν αρκετοί πλανόδιοιπραματευτάδες με υποζύγια ή με ρυμουλκούμενα από τους ίδιους καρότσια.

Η έλλειψη χώρου μετατόπιζε τον κύριο όγκο των εμπορικών δραστηριοτήτων εκτός των τειχών. Σε τακτά χρονικά διαστήματα οργανώνονταν μεγάλες εμποροπανηγύρεις συνδεδεμένες στενά με το θρησκευτικό εορτολόγιο.

Ο Μυστράς της εποχής των Παλαιολόγων αποτελούσε σημαντικό αστικό κέντρο για την ευρύτερη περιοχή.

Έξω από τα τείχη, σε υπαίθριες αγορές συγκεντρωνόντουσαν τα προϊόντα της λακωνικής γης. Λάδι, μέλι, σπάρρι, εσπερίδοειδή, και μετάξι, απ' όπου προωθούνταν τόσο στην εσωτερική κατανάλωση όσο και για εξαγωγές.

Οι ανάγκες της τοπικής αριστοκρατίας για αντικείμενα πολυτελείας, υφάσματα, όπλα, χαρτί, καλύπτονταν με εισαγωγές κυρίως από την Βενετία και την Φλωρεντία, μεταβάλλοντας την πόλη σε σταθμό του διεθνούς εμπορίου. Ισόγειες καμάρες παραπλεύρως του κεντρικού δρόμου της Κάτω Χώρας στέγαζαν μέρος των δραστηριοτήτων λιανικού εμπορίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική

Η ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

Κατά την Παλαιολόγεια περίοδο (1261-1453) ο δευτερογενής τομέας παραγωγής που είχε αναπτυχθεί σε καλύτερες για την αυτοκρατορία εποχές, συρρικνώθηκε. Τα οικονομικά δεδομένα των πολιτών, καθώς και η έλλειψη τεχνογνωσίας οδήγησαν τη βιοτεχνική δραστηριότητα σε μαρασμό. Αρκετά εργαστήρια έκλεισαν και πολλά προϊόντα πολυτελείας, υφάσματα, μεταλλουργικά αντικείμενα και όπλα άρχισαν να εισάγονται κυρίως από τις εμπορικές πόλεις της Ιταλίας.

Όσα από τα εργαστήρια συνέχισαν να λειτουργούν στεγάστηκαν μέσα σε σπήτια. Η διάκρισή τους από τα καταστήματα δεν είναι πια σαφής, καθώς οι ίδιοι οι βιοτέχνες διέθεταν τα προϊόντα τους στην αγορά. Έξω από τα τείχη μεταφέρθηκαν εγκαταστάσεις που ρύπαιναν τον περιβάλλον, ή εκείνες που απαιτούσαν μεγάλες ποσότητες νερού όπως σφαγεία, βαφεία, βυρσοδεψία. Η κάμψη της βιοτεχνικής δραστηριότητας στα αστικά κέντρα της αυτοκρατορίας αντικατοπτρίζεται και στο Μυστρά όπου παρά την αυξημένη παραγωγή μεταξιού τον 14ο αι., δεν γίνεται επεξεργασία της πρώτης ύλης ούτε μεταποίησή της σε πολυτελή υφάσματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν κάποιες ενδείξεις για την παραγωγή μέσα στην πόλη, μάλλινων ή λινών υφασμάτων, κοσμημάτων και άλλων εξαρτημάτων ενδυμασίας. Ωστόσο ουδέποτε έλειψαν από τον οικισμό εργαστήρια που εξυπηρετούσαν βασικές ανάγκες των κατοίκων όπως ελαιοτριβεία, οινοποιεία, ξυλουργεία, σαγματοποιεία, σιδεράδικα κ.α.

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.~~

ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Ο μοναχισμός κατείχε ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία του Μυστρά. Έχοντας την εύνοια των αρχόντων αλλά και τον σεβασμό του λαού, οι μονές του κάστρου αποτέλεσαν κέντρα πνευματικής ζωής με σημαντική οικονομική δύναμη. Εξάλλου η ίδρυση και η ανακαίνιση τους από μέλη της αριστοκρατίας ήταν μια πράξη που πρόσθετε κύρος στο όνομά τους. Στην πρωτεύουσα του δεσποτάτου ο Μανουήλ Καντακουζηνός κτίζει το καθολικό της μονής του Χριστού Ζωοδότου με το οποίο ταυτίζεται σήμερα η Αγία Σοφία. Η εύνοια της κοινωνικής αριστοκρατίας προς τους μοναχούς εκφράζεται επίσης μέσω προνομίων και δωρεών. Για παράδειγμα, η κτηματική περιουσία της Μονής Βροντοχίου αυξήθηκε με χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου.

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του~~

Όλα τα ορθόδοξα μοναστήρια παρουσιάζουν κοινά στοιχεία στην οργάνωσή τους. Στο κέντρο τους δεσπόζει το καθολικό. Τα υπόλοιπα κτίσματα διατάσσονται γύρω του, εφαιπτόμενα στον περίβολο και καλύπτουν τόσο τις καθημερινές ανάγκες των μοναχών (κελιά, τράπεζα, εστία, λουτρά, αποθήκες, νοσοκομείο) όσο και την εκτέλεση δραστηριοτήτων που εξασφάλιζαν τα αναγκαία για την διαβίωση τους (ελαιοτριβείο, μύλος, φούρνος). Μέσα στις μονές λειτουργούσαν και εργαστήρια καλλιγραφίας και αγιογράφησης. Ο αριθμός και η ποικιλία των βοηθητικών χώρων της μονής εξαρτάται από το μέγεθός της. Τράπεζα ονομαζόταν ο χώρος εστίασης. Ήταν κτίρια ορθογώνιας κάτοψης με ημικυκλική απίδα στην μια πλευρά. Άμεσα συνδεδεμένο μαζί της ήταν το μαγειρείο, ο χώρος παρασκευής του φαγητού. Πρόκειται για τετράγωνο συνήθως κτίσμα, στο μέσον του οποίου βρισκόταν η εσχάρα όπου έκαιγε η φωτιά. Από πάνω της ανοιγόταν η μεγάλη χτιστή καμινάδα. Από τους βοηθητικούς χώρους της μονής Βροντοχίου σήμερα ταυτίζονται μόνο η τράπεζα, το μαγειρείο και τα κελιά. Αντίστοιχες εγκαταστάσεις στο μοναστήρι της Περιβλέπτου, σώζονται σε καλύτερη κατάσταση. Το μοναστήρι τέλος της Παντάνασσας είναι το μοναδικό που κατοικείται στο Μυστρά. Από τα μέσα περίπου του 19ου αι. φιλοξενεί γυναίκες αδελφότητα.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίκαια ονομάζεται μονή του Μεγάλου Σπηλαιοῦ.

ΤΑΦΕΣ

Οι πρώτοι τάφοι στο εσωτερικό των βυζαντινών πόλεων πρωτοεμφανίστηκαν τον 6ο αι. αν και η κατασκευή τους επιτράπηκε δια νόμου μόνο στα χρόνια του αυτοκράτορα Λέοντος ΣΤ΄ του Σοφού (τέλη 9ου αι.)

Οι χριστιανοί κατασκεύαζαν συστάδες τάφων, τα κοιμητήρια, γύρω από ναούς. Κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο συνηθίζονται οι ταφές κοσμικών μέσα στις εκκλησίες, στα παρεκκλήσια ή τις στοές τους.

Η αγία Σοφία, ο ναός των παλατιών του Μυστρά είχε και κοιμητηριακό χαρακτήρα. Ανασκαφές στα δάπεδα του βόρειου και δυτικού προστώου της εκκλησίας την δεκαετία του '50 αποκάλυψαν συνεχείς σειρές τάφων με πολλαπλές ταφές. Τα προσωπικά αντικείμενα των νεκρών έδειξαν ότι πρόκειται για μέλη της αριστοκρατίας και εξέχουσες προσωπικότητες της πόλης.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Στο ΒΔ παρεκκλήσι του ναού της Οδηγήτριας έχουν ταφεί δυο από τις σημαντικότερες μορφές του Μυστρά: ο αρχιμανδρίτης και μέγας πρωτοσύγκελος Πελοποννήσου Παχώμιος, ιδρυτής της μονής Βροντοχίου και ο δεσπότης Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος ο οποίος πέθανε ως μοναχός Θεοδώρητος το 1407.

Αρκετοί αυτοκράτορες και δεσπότες συνήθιζαν προ του τέλους του βίου τους να εγκαταλείπουν τα εγκόσμια για να λάβουν το μοναχικό σχήμα. Στο νότιο παρεκκλήσι του ναού της Οδηγήτριας έχουν ταφεί κι άλλοι αξιωματούχοι του Δεσποτάτου. Έχει ταυτιστεί ο τάφος του σκουτέριου Ωκανιώτη και της συζύγου του, των οποίων σώζονται τα πορτρέτα και η επιγραφή.

Ο ΤΟΠΟΣ

Αφουγκραστήκαμε τον απόηχο του μεσαιωνικού Μυστρά στα καφενεία του νέου οικισμού, σ' ένα εκκλησάκι που ήταν και κρυφό σχολειό και σ' ένα εργαστήριο αγιογραφίας. Κουβεντιάσαμε με έναν παλιννοστούντα Μυστριώτη που τα 'χει βάλει με τους αρχαιολόγους και μ' ένα παλιό μεταλλουργό που φτιάχνει καντήλια και καμπάνες στη Σπάρτη. Τέλος, εντοπίσαμε κι άλλα προσκυνήματα κρυμμένα στον Ταύγετο που αξίζει να τα επισκεφθείτε.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η ΑΓΙΑ ΒΑΡΒΑΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΞΩΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Είναι μονόχωρη, ταπεινή και μισοβυθισμένη στο έδαφος. Βρίσκεται μέσα σε ένα στενάκι, αμέσως μετά τον ενοριακό ναό του Αγίου Γεωργίου. Ένας λοξός και ψηλός μαντρότοιχος παράλληλος με το δρομάκι, καλύπτει τελείως την πρόσοψή της και περιορίζει τις κινήσεις στο κατώφλι της. Πολλοί Μυστριώτες βαπτίζουν εδώ τα παιδιά τους και το όνομα Βαρβάρα είναι πολύ συνηθισμένο στο χωριό. Οι γεροντότεροι ισχυρίζονται ότι επί Τουρκοκρατίας λειτουργούσε στην εκκλησία «κρυφό σχολειό», γεγονός όμως που δεν επιβεβαιώνεται από κάποια πηγή.

Όπως γράφει ο Φωτάκος στα Απομνημονεύματα για την Επανάσταση του 1821: *«Μόνοι των οι Έλληνες εφρόντιζαν δια την παιδείαν, η οποία εσυνίστατο εις το να μανθάνουν τα κοινά γράμματα, και ολίγην αριθμητικήν ακανόνιστον. Εν ελλείψει δε διδασκάλου ο ιερεύς εφρόντιζε περί τούτου. Όλα αυτά εγίνοντο εν τω σκότει και προφυλακτά από τους Τούρκους»*

Άλλα δυο παμπάλαια εκκλησάκια βρίσκονται κοντά στον νέο Μυστρά συγκεντρώνοντας πλήθη πιστών ανήμερα του πανηγυριού τους.

Είναι ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, σκαρφαλωμένος πάνω σε ένα βράχο

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

στη θέση Βούβαλοι. Ο Αγιάννης μοιάζει με μικρογραφία της Περιβλέπτου, χωρίς τρούλο. Κι έχει κι αυτός τρίλοβο ιερό. Στη βάση του υπάρχει πετρόκτιστη δεξαμενή και κρήνη που καταλήγει σε μια μαρμάρινη σαρκοφάγο των ρωμαϊκών χρόνων, διακοσμημένη με ευτραφείς βάκχους. Εορτάζει στις 8 Μαΐου και στις 26 Σεπτεμβρίου.

Το άλλο, είναι ένα ασβεστομένο ξωκλήσι πάνω από τις πηγές των Κρεββατάδων, δωρεά ισχυρής τοπικής οικογένειας που ξεκληρίστηκε με τα Ορλωφικά. Βρίσκεται αμέσως μετά το γεφύρι από όπου αρχίζει η τελευταία ανηφόρα για τον αρχαιολογικό χώρο. Είναι αφιερωμένο στον Άγιο Παντελεήμονα.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΛΑΓΚΑΔΙΩΤΙΣΣΑ

Ένας χωματόδρομος κλεισμένος σήμερα με αλυσίδα, ξεκινάει λίγα μέτρα μετά την πλατεία του Παρορίου με τα πλατάνια και τις κρήνες. Ύστερα από διακόσια μέτρα καταλήγει σε ένα πλάτωμα περικυκλωμένο από χαράδρες. Από δω ξεκινάει το μονοπάτι που έχει στα δεξιά του τα ορμητικά νερά του Παρορίτη. Ακολουθεί το ρου του χειμάρρου για δέκα λεπτά, και μετά στρίβει ανηφορίζοντας στην απότομη πλαγιά του κατάφυτου φαραγγιού. Το μονοπάτι είναι βατό με σήμανση και στα δύσκολα σημεία του έχει αναβαθμίδες. Ένα τέταρτο πεζοπορίας μετά την αφετηρία, καταλήγει σε μια εντυπωσιακή σπηλιά μέσα στην οποία υπάρχει ένα κατανυκτικό ξωκλήσι αφιερωμένο στην Παναγία. Κτισμένο είναι μόνο το ιερό του ναού. Το υπόλοιπο κομμάτι του με το προσκυνητάρι, τα μανουάλια και τις λαϊ-

ΑΙ ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και δίπλα

κές αγιογραφίες του 1920 στο σοβά, ακολουθεί το ανάγλυφο του βράχου. Προσκυνητές από τη Σπάρτη και τα γύρω χωριά έρχονται μαζικά ως εδώ κάθε 2 Ιουλίου για να τιμήσουν την κατάθεση της Τιμίας Εσθήτας της Θεοτόκου, σε ανάμνηση της αντίστοιχης εορτής που γινόταν στην Κωνσταντινούπολη στο ναό του ανακτόρου των Βλαχερνών. Ο παπα Λάζαρος, εφημέριος σήμερα στον Νέο Μυστρά μας είπε ότι το ναΐδριο χρονολογείται από τον 12ο αι. και ότι σύμφωνα με τοπική παράδοση σ' αυτό πήγε να προσευχηθεί ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος πριν κάνει το τελευταίο του ταξίδι προς τη Βασιλεύουσα, το 1449. Όσο υπερβολικός κι αν είναι ο λαϊκός αυτός θρύλος, δεν είμαστε εμείς που θα την αμφισβητήσουμε, αν και δεν υπάρχουν οι πηγές που τον νομιμοποιούν. Αυτό που μετράει είναι ο σεβασμός του ντόπιου πληθυσμού προς το πρόσωπο του τελευταίου αυτοκράτορα.

~~Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του~~

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΤΙΣΣΑΣ

Στη θέα του τοπίου ο περιηγητής μένει άφωνος για δυο λόγους. Για την άγρια ομορφιά του Ταΰγετου και για την τιτάνια θέληση των προγόνων μας να εκφράσουν την πίστη τους με αρχιτεκτονικούς άθλους. Ποιος πρωτόχτισε τούτο το μετέωρο μοναστήρι μέσα στη θεόαρατη σπηλιά, 3 χλμ. ΝΔ του χωριού Ανώγεια, δεν το γνωρίζουμε. Ο Θ. Κατσουλάκος στο βιβλίο του «Μεσαιωνικά Τοπωνύμια» ανάγει την ίδρυσή του στους υστεροβυζαντινούς χρόνους. Όσο για το όνομά του, προσδιορίζει το σημείο που κατέφευγαν οι πληθυσμοί των γύρω περιοχών κάθε φορά που εμφανιζόταν στο κατακαημένο Μοριά και στον κάμπο του Ευρώτα, ξένος στρατός με άγριες διαθέσεις. Ήταν επόμενο λοιπόν κάποια στιγμή το φυσικό αυτό καταφύγιο να αφιερωθεί στην ουράνια προστασία και την Σκέπη της Θεοτόκου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η Καταφυγιώτισσα είναι χτισμένη πάνω από το φαράγγι που σχηματίζει ένας παραπόταμος του Ευρώτα, ο Κάκαρης. Απέχει από τη Σπάρτη 10 χλμ. και προσεγγίζεται από τον οδικό άξονα Σπάρτης Γυθείου στρίβοντας δεξιά στην παράκαμψη για Ανώγεια και Καταφύγιο, λίγο πριν το Ξηροκάμπι.

Εκτός από τον σκεπαστό ναό και τον ευρύχωρο νάρθηκα –την οροφή του οποίου αποτελούν οι σταλακτίτες του ψηλοτάβανου σπηλαίου–, η Καταφυγιώτισσα διαθέτει κελιά κι αρχονταρίκι κι ένα υπέροχο μπαλκόνι με θέα το φαράγγι. Αρχικά το μοναστήρι γιόρταζε στο όνομα της Ζωοδόχου Πηγής, την Παρασκευή της Δικαινησίμου. Για πρακτικούς λόγους το πανηγύρι της τα τελευταία χρόνια έχει μεταφερθεί στις 15 Αυγούστου. Σήμερα η μονή δεν είναι επανδρωμένη. Ανεβαίνουν όμως συχνά και την περιποιούνται η εκκλησάρισα κι ο εφημέριος των Ανωγείων.

«Ως αγαπητά τα σκηνώματά σου Κύριε των δυνάμεων. Επιποθεί και εκλείπει η ψυχή μου εις τας αυλάς του Κυρίου»

ψαλμ. πγ΄ 2-3

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

Η ΑΝΑΒΡΥΤΗ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

Ο οικισμός είναι ορεινός, σε υψόμετρο 800 μ. και φτάνει κανείς ως εκεί από έναν ασφαλτόδρομο που στριφογυρίζει στο ανατολικό «φρύδι» του Ταυγέτου. Κάποια εικονοστάσια προειδοποιούν τους οδηγούς ότι οφείλουν να προσέχουν. Η άπλετη θέα όμως προς τον λακωνικό κάμπο, ανταμείβει στο έπακρο την προσπάθειά τους. Στην αρχαιότητα, κοντά στην Αναβρυτή υπήρχε ιερό της θεάς Δήμητρας. Στα τέλη του 19ου αι. ο οικισμός γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, λόγω της βυρσοδεψίας. Τότε ήταν έδρα ξεχωριστού δήμου, ενώ σήμερα αποτελεί διαμέρισμα του δήμου Μυστρά.

Από την Αναβρυτή υπήρξε μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Αμερική και την Αυστραλία. Μάλιστα, ο σύλλογος Βρυσεών Αναβρυτής Νέας Υόρκης, ο οποίος υφίσταται μέχρι σήμερα, ιδρύθηκε το 1901 και ήταν ο πρώτος ελληνικός σύλλογος στην Ν. Υόρκη. Σε μικρή απόσταση από τον οικισμό, σ' ένα διάσελο, βρί-

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

σκεται η μονή Φανερωμένης. Έτσι όπως εμφανίζεται ξαφνικά μέσα από τις συχνές ομίχλες της περιοχής, το μεγάλο καμπαναριό στο κατώφλι της, φέρνει στο μυαλό τον ύμνο «*εν τω ναώ εστώτες της δόξης σου, εν ουρανῷ εστάναι νομίζομεν*». Παλαιότερα στη μονή διαβιούσε μεγάλη ανδρική μοναχική κοινότητα. Τώρα είναι μετόχι της μονής Αγίων Τεσσαράκοντα και την διακονούν μέλη του λακωνικού αυτού ιερού κοινοβίου. Το καθολικό της είναι αφιερωμένο στο Γενέσιον της Θεοτόκου και γιορτάζει στις 8 Σεπτεμβρίου.

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του

ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΥΣΤΡΑ

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΜΥΣΤΡΑ

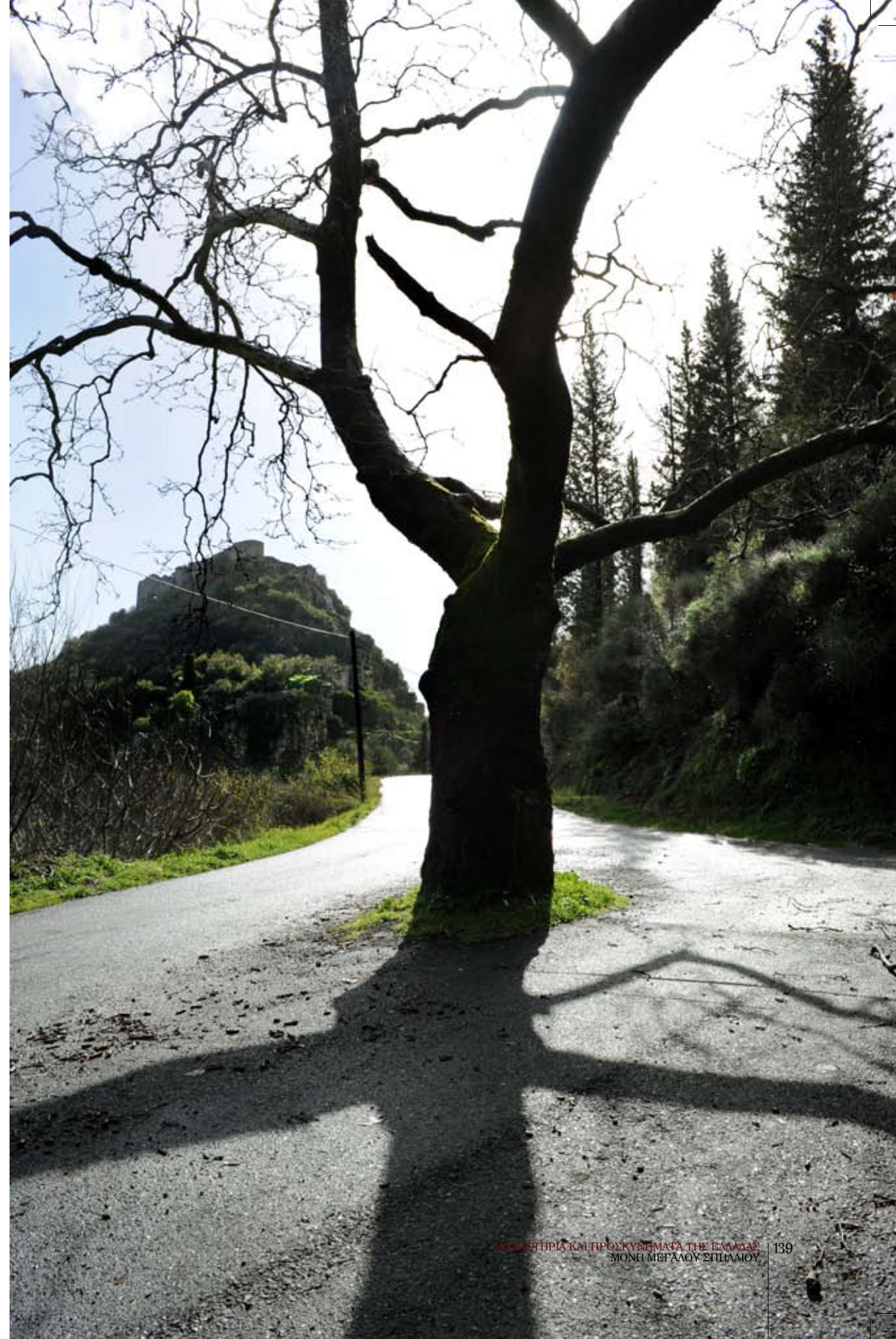
Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

ΠΗΓΕΣ ΚΡΕΒΑΤΑ

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό της όμως βρίσκεται στην αρχική του θέση μέσα στο πλατύ σπήλαιο και

ΣΠΑΡΤΗ

Η σημερινή εικόνα της μονής δεν έχει σχέση με τη μορφή που είχε σε παλαιότερες εποχές. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1934 μετέτρεψε σε ερείπια το περήφανο οικοδόμημα. Το καθολικό

ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ

Ο Μυστράς βρίσκεται σ' ένα ύψωμα 621 μέτρων μπροστά από τον Ταΰγετο, 6 χλμ. δυτικά της Σπάρτης (η οποία απέχει 235 χλμ. από την Αθήνα).

Η εθνική οδός Αθηνών - Κορίνθου και ο νέος οδικός άξονας Κορίνθου - Τριπόλεως - Σπάρτης, είναι η πιο σύντομη διαδρομή. Διάρκει 2,5 ώρες. Η καστροπολιτεία του Μυστρά προσεγγίζεται από τον επαρχιακό δρόμο Μαγουλάς- Παλαιολόγειου- Νέου Μυστρά κι έχει μήκος 6 χλμ.

Η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο βρίσκεται 1 χλμ. πιο πάνω από τον νέο οικισμό. Υπάρχει κι άλλη πύλη εισόδου, στην Άνω Χώρα του Μυστρά, συνεχίζοντας για Πικουλιάνικα.

Και στις δυο εισόδους του αρχαιολογικού χώρου υπάρχει χώρος ελεύθερης στάθμευσης. Λεωφορεία από την Σπάρτη για το Μυστρά αναχωρούν κάθε μια ώρα από το ΚΤΕΛ Λακωνίας (Λυκούργου 23, τηλ. 27310-26441

ΩΡΑΡΙΟ - ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ

Ο Αρχαιολογικός χώρος του Μυστρά είναι ανοιχτός κάθε μέρα από τις 8:30 έως τις 15:00. Τη θερινή περίοδο και ανάλογα με την επάρκεια του προσωπικού φύλαξης, το ωράριο επεκτείνεται μέχρι τις 19:00.

Ο χώρος κλείνει για το κοινό στις επίσημες αργίες της Πρωτοχρονιάς, την 25η Μαρτίου, την Κυριακή του Πάσχα, την Πρωτομαγιά και στις 25-26 Δεκεμβρίου.

ΤΗΛΕΦΩΝΑ & ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Αρχαιολογικός Χώρος Μυστρά, Τ.Κ. 23 100 Μυστράς, Τηλ.: 27310 83377
5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Αghσιλάου 59, Σπάρτη
Τηλ.: 27310 25363

ΠΕΡΙΓΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Μια περιήγηση σε όλα τα αξιοθέατα του Μυστρά διαρκεί 2 με 3 ώρες. Επειδή ο χώρος είναι υπαίθριος, με άγρια βλάστηση, στους πρόποδες του Ταΰγετου, είναι προτιμότερο να τον επισκεφθείτε με καλό καιρό και αρκετή ώρα πριν τη δύση του ηλίου.

Η καστροπολιτεία, χτισμένη καθώς είναι σε λόφο με απότομες κλίσεις και ελλείψει σχετικών υποδομών, είναι απρόσιτη σε άτομα με κινητικά προβλήματα.

Ο πιο πρακτικός τρόπος να επισκεφθείτε όλα τα μνημεία του Μυστρά, είναι να σας αφήσει το αυτοκίνητο στην πάνω πύλη και να σας παραλάβει από την κάτω.

Αυτό βέβαια προϋποθέτει έναν... εθελοντή ο οποίος θα χωριστεί για λίγο από την ομάδα.

Από την εν λόγω πύλη ξεκινούν δυο καλντερίμια: Το πρώτο, με νότια ανηφορική κατεύθυνση, καταλήγει ύστερα από ένα τέταρτο πεζοπορίας στην κορυφή του λόφου, όπου δεσπόζει το παλιό φραγκικό φρούριο. Το δεύτερο κατηφορίζει από την άνω στην κάτω πόλη μέσω της πύλης της Μονεμβασιάς περνώντας από τα σημαντικότερα αξιοθέατα του Μυστρά.

Σημάνσεις και ενημερωτικές πινακίδες σας πληροφορούν διαρκώς για το που βρίσκεστε. Η θέα από το ψηλότερο σημείο του λόφου είναι συγκλονιστική. Ανατολικά ανοίγεται προς τους ελαιώνες και τους πορτοκαλεώνες του λακωνικού κάμπου, τον Ευρώτα και την πόλη της Σπάρτης, με φόντο την οροσειρά του Πάρωνα.

Δυτικά ατενίζει την άγρια μεγαλοπρέπεια του Ταΰγετου με τις μόνιμες ομίχλες, τις απόκοσμες χαράδρες και τις φαλακρές κορυφές. Μια ματιά από αυτό το σημείο

αρκεί για να αιχμαλωτίσει την όψη της μεσαιωνική πολιτείας με τα οδοντωτά ερείπια.

Στην άνω πόλη του Μυστρά επισκεφθείτε οπωσδήποτε τα παλάτια. Αποτελούν μοναδικό δείγμα βυζαντινών ανακτόρων στην Ελλάδα. Το συγκρότημα εκτείνεται σε δυο πτέρυγες και επί τρεις αιώνες στέγαζε την έδρα του δεσπότη του Μορέως.

Στην άνω πόλη βρίσκονται επίσης οι εκκλησίες της Αγίας Σοφίας, του Αγίου Νικολάου και το μοναστήρι της Παντάνασσας, το μοναδικό αξιοθέατο του Μυστρά που κατοικείται από γυναικεία μοναστική αδελφότητα.

Τα διάσπαρτα στο λόφο σπίτια του Μυστρά, αρκετά από τα οποία σώζονται σε καλή κατάσταση, αποκαλύπτουν πτυχές τις καθημερινής ζωής των κατοίκων. Το αρχοντικό του πρωτοστράτορα Ιωάννη Φραγκόπουλου και η οικία Λάσκαρη, με το μεγαλύτερο μετά τα παλάτια «τρίκλινο», είναι δυο από τις πιο επιβλητικές κατοικίες της πόλης.

Στην κάτω πόλη ξεχωρίζει η Μονή Βροντοχίου, το πλουσιότερο και μεγαλύτερο μοναστηριακό συγκρότημα της πολιτείας με τα δυο αναστηλωμένα καθολικά του. Τους αγίους Θεοδώρους και την Οδηγήτρια ή Αφεντικό.

Στο ΝΑ άκρο της κάτω χώρας δείτε την Περίβλεπτο και στο ΒΑ την μητρόπολη του Αγίου Δημητρίου. Ο δикέφαλος αετός στο δάπεδό του ναού υπενθυμίζει ότι εδώ έγινε η στέψη του τελευταίου Βυζαντινού αυτοκράτορα.

Στο χώρο του μητροπολιτικού συγκροτήματος στεγάζεται και το μουσείο του Μυστρά, όπου μπορείτε να δείτε σπάνια ευρήματα από τις ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΘΕΡΜΑ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΗΣ Μ.Κ.Ο. «ΑΛΛΗΛΓΥΗ» ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ